



VEEBIKURSUSE “RÄNDEKOOL” LUGEMISMATERJAL

MAAILMAKOOL.EE/RANDEKOOL



JAGATUD TEEKONNAD

13. RÄNNE JA AVALIK ARVAMUS

Mari-Liis Jakobson

Kas teadsid, et mõnikord võib sisseränne ühiskondi mõjutada isegi siis, kui sinna ei saabu ühtki immigranti? Mõistagi avaliku arvamuse kaudu. Nagu tead, on avalikul arvamusel demokraatlikus ühiskonnas suur mõju sellele, missugust rände- või lõimumispoliitikat viljeldakse. Aga kuidas avalik arvamus kujuneb? Kuidas ta ajas muutub? Ja mis rolli mängib siin meedia?

Avalikuks arvamuseks nimetatakse ühiskonnaliikmete kollektiivset arvamust mingil konkreetsel teemal ja seda mõõdetakse eri laadi avaliku arvamuse uuringutega. Avalik arvamus pole kunagi üle ühiskonna jagatud ühine arvamus, vaid eri inimeste seisukohtade summa, niisiis on see alati mitmekesine ja jagub nii üht- kui ka teistmoodi arvajaid.

Rääkides avaliku arvamuse kujunemisest, on oluline mõista seda kui mitmekihilist nähtust. Ütleme, et tinglikult on avalik arvamus nagu matrjoška, mille sisemiseks kihiks on alusväärtused, keskmiseks hoiakud ning välimiseks arvamused. Alusväärtused on suhteliselt muutumatud või muutuvad ajas võrdlemisi vähe. Väärtuste liigitusi on loodud väga erinevaid ning siin nendega süvitsi ei lähe, aga olgu siiski esitatud mõni näide: inimene on kas muutustele pigem avatud või peab neid pigem negatiivseks nähtuseks, kui oluliseks peab inimene sotsiaalset staatust ja teiste üle domineerimist, isiklikku saavutusvajadust, stabiilsust ja turvatunnet või hoopis võimalust iseseisvalt eesmäärke seada või midagi luua. Ükski alusväärtus iseenesest inimest rändesse positiivselt või negatiivselt suhtuma ei pane. Küll aga on võimalik neid alusväärtusi erineval moel aktiveerida. Sellest allpool.

Matrjoška keskmist kihti võiks tinglikult nimetada hoiakuteks või suhtumiseks. Hoiakute kujunemises mängib oma rolli ka sotsiaalne keskkond, näiteks see, milliseid hoiakuid kannavad või väljendavad meid ümbritsevad inimesed või millised on meie vahetud kogemused, näiteks kokkupuuted rändajate või rändega.

Järelikult on hoiakute muutumine võimalik, aga see varieerub inimeseti. Oma suhtumiselt rändesse võib inimesed jagada **nelja rühma**:

- Ühe suhteliselt väikese rühma moodustavad inimesed, kellel on selle teema suhtes selgelt välja kujunenud positiivne hoiak: ränne on pigem ühiskonda rikastav või vajalik nähtus või siis vähemasti ei võta see kelleltki midagi olulist ära.
- Teise, samuti suhteliselt väikese rühma moodustavad inimesed, kellel on põhimõtteliselt rände suhtes negatiivne hoiak: ränne on ebasoovitav, ehk isegi ohtlik.
- Kolmas ja juba suurem grupp on aga info otsijad: neil ei ole rände suhtes väga selgelt välja kujunenud hoiakut, mistõttu on neid põhimõtteliselt võimalik veenda mõlemas suunas, aga nad tahavad ennekoike teha otsuse informatsioonist lähtudes.
- Neljas ja kõige suurem grupp on kõhklejad, kellel ei ole samuti selget väljakujunenud hoiakut ja keda on ka raskem veenda, sest nad sellekohast infot ei otsi, kuid kes on samuti valmis oma seisukohti muutma.

Jõuame nüüd oma matrjoška välimise kihi, avaliku arvamuseni. Avalikku arvamust mõjutab peale inimeste individuaalsete alusväärtuste ja hoiakute ka kõik see, mis toimub iga päev meie ümber: millised sündmused aset leiavad, millistele rändetahkudele keskendub meedia (ja kui palju rände teemat üldse kajastatakse), milliseid sõnumeid selle teema kohta saame jne. Seetõttu on avalik arvamus ka märksa muutlikum kui alusväärtused või hoiakud ning võib muutuda päevadega, iseäranis info otsijate ja kõhklejate grupi arvelt.

Avalik arvamus puudutab enamasti ka mingeid konkreetseid küsimusi, mitte pole abstraktne positiivne või negatiivne tunne. Näiteks võidakse avaliku arvamuse küsitluses paluda inimestel arvata, kas Eesti peaks lubama rohkem töörännet, kui praegu lubab. Avaliku arvamuse uurijad on näidanud, et suurel osal inimestest ei ole mis tahes küsimuse kohta väljakujunenud arvamust ning seetõttu võivad nad oma seisukohta muuta. Teatud olukorras võib sellele küsimusele eitavalt vastata ka inimene, kes muidu suhtub rändesse positiivselt (näiteks seetõttu, et tööpuudus riigis on just hüppeliselt kasvanud), aga pole võimatu, et inimene, kes põhimõtteliselt rännet heaks asjaks ei pea, arvab, et hetkeolukorda arvestades on teatud elualadel töörännet siiski vaja. Ka ei anna ühest vastust need muutumatud alusväärtused, sest erinevad sõnumid ja teemapüstitused [aktiveerivad](#) erinevaid alusväärtusi.

Rändehoiakute trendid Euroopas

Nii avalikku arvamust kui ka hoiakuid mõõdetakse kõige sagedamini küsitlusuuringutega (kuigi mõnikord ka eksperimentide või põhjalikumate intervjuudega). Ning mõistagi sõltub vastus oluliselt küsimuseasetusest. Sestap võib mõnikord saada küsitlustest tulemusi, mis näivad lihtsustataval käsitlemisel vastakad. Näiteks kajastavad [uuringud](#), et eurooplased suhtusid uute sisserändajate riiki lubamisse ameeriklastest märksa skeptilisemalt. Samas kui vaadata vastuseid küsimustele, kas (juba riigis viibivaid) sisserändajaid nähakse pigem positiivselt või negatiivselt, näeme märksa positiivsemat suhtumist. Siin väärib ka märkimist, et suhtumine sisserändajatesse on Euroopas viimaste kümnetega üldiselt muutunud pigem [positiivsemaks](#). On mõni üksik riik, nagu Austria, Ungari, Tšehhi ja Itaalia, kus see suhtumine on ujunud eri põhjustel vastuoolu, kuid kõigis teistes riikides, kaasa arvatud Eestis, on rändesse pigem positiivselt suhtujate osakaal pisut kasvanud. Millega seda seletada? Ei saa just öelda, et 2010ndad oleks olnud rändevaldkonnas just väga vaikeluline aeg – Euroopat tabas Vahemere rändekriis, mitmel pool tõstsid pead immigratsioonivastaste liikumised, ka Suurbritannia Euroopa Liidust lahkumist mahitas paljus just vastuseis Ida-Euroopa liikmesriikidest lähtuvalle sisserändele.

Üldjoontes on võimalik välja tuua kolm põhjust, miks inimeste hoiakud rände suhtes on muutunud positiivsemaks. Esimene ja kõige aeglasemalt avalduva mõjuga põhjus on seostatav demograafilise arenguga. Praegused nooremad põlvkonnad suhtuvad sisserändesse märksa positiivsemalt kui varasemad, sest nad on mitmekesisivate ühiskondadega lihtsalt rohkem harjunud.

Et aga noorte osakaal rahvastikus on kahanenud, ei seleta see muutus üksi kõike. Positiivsemaks on suhtumine muutunud ka vanemates eärühmades. Sedagi võib osalt selgitada kultuuridevaheliste kokkupuudete sagenemisega, ent osalt ehk ka läbimõelduma rände- ja lõimumispoliitikaga.

Kolmas ja võib-olla kõige paradoksaalsem põhjus seostub immigratsioonivastaste erakondade esilekerkimisega. Nimelt näitavad uuringud, et kui keskmiselt 10–20 protsenti elanikest on paremradikaal-

sete erakondade sõnumitele vägagi vastuvõtlikud ning ka nende suhtumine rändesse on muutunud tugevamalt negatiivseks, siis märksa rohkem on neid, kes on muutunud selliste liikumiste veendunud vastasteks ning seetõttu kalduvad isegi rännet nägema positiivsemas valguses.

Rände kajastus (sotsiaal)meedias

Aga vaatame seda avaliku arvamuse muutlikumat pealiskihti ka. Kuidas mõjutab rändeteemalist avalikku arvamust meedia? Näiteks on uuritud, millist tonaalsust kannavad rändeteemalised artiklid meedias, ning on jõutud järelduseni, et rännet kujutatakse sagedamini [negatiivselt](#).

Elukutselise ajakirjanduse kõrval, mille ülesanne on esitatavaid väiteid kontrollida ja eri osapoolte seisukohti kajastada, kohtab üha sagedamini ka mitte-ajakirjanduslikku meediasisu, nii üdini positiivset ja kriitikavaba kui ka negatiivset ja hirmutavat. Iseäranis sageli leidub sellist sisu just sotsiaalmeedias. Kui näed sageli negatiivseid rändeteemalisi postitusi sotsiaalmeedias, siis tuleneb see kas sellest, milliste postitajate või rühmade sisu oled ise nägemiseks valinud, või soovib algoritm sulle materjali, mis on sarnane juba varem nähtuga. Muide, nii mõnigi sotsiaalmeedia algoritm on üles ehitatud nõnda, et see [soovib](#) ennekoike sellist sisu, mis on inimestes tekitanud tugevaid emotsioone. Ja tugevamad ning meelde jäävamad emotsioonid on just negatiivsed.

Kui aga vaatame professionaalset ajakirjandust, siis kipuvad negatiivse laenguga uudised olema ülekaalus ka siin, iseäranis oli see nii n-ö [Euroopa rändekriisi](#) ajal. Millest siis need negatiivsed lood? Põhjus peitub ajakirjanduse sisutootmisloogikas. Ajakirjaniku olulisemaid tööriistu on uudisväärtus. See on lävend, mis määrab, millest lugu kirjutatakse ja millised lood jäävad kajastamata. Uudisväärtuslikuks loetakse lugusid, mis on aktuaalsed, erakordsed, puudutavad prominentseid isikuid, sisaldavad konflikti, omavad ühiskonnale suurt mõju või mille sündmused toimuvad lugejale lähedal. Seetõttu räägitakse ka [rändest](#) sageli sensatsioonimaiguliselt, läbi konfliktiprisma või püütakse rõhutada rände suurt mõju ühiskonnale. Ja sageli on seda lihtsam teha just negatiivse tonaalsuse kaudu.

Negatiivne meediasisu on sageli valdavam [kommertskanalites](#) kui avalik-õiguslikus meedias. See illustreerib ka meediaomandi võimalikku mõju sisule: eraomanduses kanalite eesmärk on enamasti teenida omanikule kasumit ning seetõttu rõhutatakse ka rohkem sensatsioonilisust, mis püüab tarbijate, aga ka reklaamistjate tähelepanu.

Kuivõrd mõjutab meedia avalikku arvamust?

Ent mil määral suudab artiklite tonaalsus, sensatsioonilisus või skandaalsus mõjutada seda, kas mõtleme rändest positiivselt või negatiivselt? Meedia mõju uuringud näitavad, et inimese sügavamaid alusväärtusi meedia üldiselt mõjutada ei suuda. Küll aga võib meedia mõjutada seda, kui palju me üldse rändest mõtleme, millele konkreetsemalt rändega seoses mõtleme, ja samuti kujundada avalikku arvamust mõnes üksikküsimuses.

Seda, kui palju me rändest mõtleme, mõjutab meedia päris palju, ennekoike teemavaliku kaudu. Samuti mõjutavad toimetuse valikud seda, millest me mõtleme, kui mõtleme rändest: ehk siis, milliseid sündmusi lahatakse avalikkuses laiemalt ja millised nii suure tähelepanu osaliseks ei saa.

Rännet on võimalik kajastada väga erinevates kontekstides ehk [raamides](#), jutustada väga erinevaid lugusid. Kui rännet seostatakse pidevalt majandusega – sisserändajaid kajastatakse ennekõike kui tööjõudu, rännet seostatakse majanduse konkurentsivõimega, maksutulude ja ettevõtlusega, siis hakkavad ka inimesed rändest mõtlema eeskätt majanduslikus perspektiivis. Kui rännet kajastatakse ennekõike kui üksikisiku lugusid – igal rändajal on oma lugu, omad lootused ja unistused, voodid ja puudused, siis võtab ka ühiskond rändajaid rohkem kui väga kirjut rühma indiviide, kelle kohta üldisusi tegema ei kiputa. Kui rännet kujutatakse aga näiteks kui loodusjõudu – pagulasmassid valguvad üle piiride, ujutavad üle varjupaigataotlejate keskusi, tekitavad probleeme, mida valitsused lahendamada peavad hakkama, siis kajastub ka ühiskondlikus kujutluses ränne kui anonüümne mass, mis loodusjõu väärastatusega peale tungib.

Kohe kindlasti ei mõjuta meedia meid kõiki ühtemoodi: see, kes rändesse vankumatult positiivselt suhtub, suhtub enamasti nii ka edaspidi. Ja ei muuda ainuüksi meediakajastus positiivsemaks ka rändesse negatiivselt suhtuva inimese hoiakut. Ajakirjandus võib nendegi jaoks päevakorrale tõsta mingid teemad, mis muudavad konkreetsetes küsimustes nende arvamusi (meenuta näidet töörande lubamise kohta eestpoolt), kuid enamasti mitte hoiakuid. Pigem leiavad selge veendumusega inimesed meediakajastusele, mis nende hoiakuga kokku ei lähe, mingi muu seletuse: näiteks, et meedia moonutab mingil põhjusel tegelikkust.

Küll aga vormib meedia vähemalt lühikeseks ajaks nende inimeste arvamusi, kellel tugev seisukoht rändeküsimustes puudub. Iseäranis juhul, kui neil puudub rändamise või rändajatega vahetu kokkupuude. Näiteks kui kuuleme pidevalt seost, et ränne on majanduskasvu mootor, kujuneb rände kohta muidu mitte väga tugevat arvamust omaval inimesel pigem positiivne seos. Vähemalt seni, kuni peale pannakse teistsugune plaat. Kui aga päevast päeva räägitakse rändest kui võimalikust ohust, mis meid piiri taga valitseb, muutub kõhkleja suhtumine rändesse vähemalt mõneks ajaks leebelt öeldes ettevaatlikuks.

Niisiis, inimene, kellel on rände kohta välja kujunenud veendunud oma arvamus või vahetu kokkupuude teemaga, pelgalt meediasisu tõttu oma seisukohta üldjuhul ümber ei hinda. Aga inimesi on erinevaid, nii oma suhtumiselt kui ka selle väljakujunemise tasemelt. Ja olulisem sellest, milline on arvamuste keskmine või mitut inimest kellelgi veenda õnnestub, on kindlasti asjaolu, et rände kohta oleks piisavalt kvaliteetset, eriliigilist ja tasakaalustatud infot. See aitab vältida olukorda, kus ränne muutub sensatsiooniliseks ühe-raami-teemaks. Ent eri liiki ja tasakaalustatud info tagab ka, et nii veendunud rände pooldajad, vastased kui ka kõhklejad leiavad endale toetuspunkti, millelt on võimalik pidada mõtestatud dialoogi.

Arutelüküsimusi

- Analüüsi rände teema kajastust mõnes meediaväljaandes. Selleks võib välja valida mõne huvipakkuva meediaportaali (või sotsiaalmeediakanali) ning teha otsingu märksõnaga "ränne", "migratsioon" vm. Kui palju leiad vaatlusalusel ajaperioodil negatiivse, kui palju positiivse toonaalsusega artikleid? (Kindlasti on ka lugusid, mille toonaalsus on neutraalne.) Kuidas on need lood raamistatud?
- Arutle kas eespool tehtud meediakajastuse või mõne rändeteemalise artikli pinnalt, kuidas võiks need lood mõjutada avalikku arvamust. Kelle arvamusi selline sisu mõjutada võiks ja mis tingimustel? Kas see mõjutab üksnes avalikku arvamust või ka rändeteemalisi hoiakuid või lausa alusväärtusi?

- Leia mõni rände teemat puudutav avaliku arvamuse küsitlus ning arutle, millised tegurid võisid tulemusi mõjutada – näiteks, mis rolli mängisid sinu hinnangul ühiskonnas üldiselt levinud hoiakud või sügavamad kultuurikogemused, mis rolli selle aja taustasündmused, meediakajastus, inimeste vahetud kogemused, küsimuse sõnastus.

Lisalugemist

Lühiülevaate erinevatest rännet puudutavatest rahvusvahelistest avaliku arvamuse küsitlustest leiab rändeandmete portaalist: <https://www.migrationdataportal.org/themes/public-opinion-migration>.

Euroopa Liidus, sh Eestis, monitooritakse rändega seonduvaid hoiakuid regulaarselt Eurobaromeetri küsitlustega. Vt tulemusi siit: <https://europa.eu/eurobarometer/screen/home>.

Eestis tehakse rändeteemalisi avaliku arvamuse uuringuid aeg-ajalt mitmesuguste organisatsioonide tellimusel, kuid neid ei ole kahjuks võimalik mugavalt ühest kohast leida. Üks regulaarselt toimuv ning osalt ka rännet puudutav küsitlus on Siseministeeriumi korraldatav "Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring" (vt alapeatükk "Teistest riikidest pärit inimeste Eestisse elama asumine"). Värskeimad uuringuraportid on leitavad ministeeriumi tellitavate uuringute ja analüüside loetelust: <https://www.siseministeerium.ee/media/247/download>



KÜSK Kodanikuühiskonna
Sihtkapital



KULTUURIMINISTEERIUM

Rändeteemalised tekstid on välja töötatud projekti "Jagatud teekonnad" raames mida kaasrahastavad Euroopa Komisjon, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Eesti Kultuuriministeerium ja Eesti Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest.